

флексивний спосіб був досить продуктивним у процесі творення імен, насамперед тому, що він став механізмом пристосування запозичених імен до особливостей української мови (зокрема, морфологічних та фонетичних).

ЛІТЕРАТУРА

1. Генеральний Опис Лівобережної України 1765-1769 рр. – ЦДІА України, ф. 57, оп. 1, книги 149, 413, 414, 415, 419. У тексті статті посилання подаються за номером сторінки і номером книги. Номер сторінки наводиться арабською цифрою. Номер книги подається римською цифрою за такими відповідниками: I – кн. 149, II – кн. 413, III – 414, IV – 415, V – 419.
2. Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування. – К.: Наук, думка, 1984 – 152 с.
3. Чучка П.П. Історія власних назв //Історія української мови. Лексика і фразеологія /В.О.Винник, В.Й.Горобець, В.Л.Карпова та ін.; Редкол.: В.М.Русанівський /відп. ред./ та ін. – К.: Наук, думка, 1983. – 743 с.

В статті проаналізовано флексивний спосіб утворення імен, зафіксованих в Генеральному описанні Лівобережної України 1765-1769 гг. (на матеріалі Київської сотні Київського полка).

Ключевые слова: антропосистема, флексивний спосіб словоутворення, формант, імя.

The article analyses flective derivation model of the names presented in the 1765-1769 General Census of Left-Bank Ukraine (based on materials of Kyiv sotnia of Kyiv regiment).

Key words: anthroponomical system, flective derivation model, formant, name.

УДК 811.161.2'367.335

Марія Греб

(м. Бердянськ)

СЕМАНТИКА ТА ПРАГМАТИКА ЗІСТАВНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті досліджуються питання взаємозв'язку комунікативного устрою зіставних конструкцій із формальним та семантичним рівнями організації речень. Звернення до дослідження до системи понять теорії мовленнєвих актів, таких, як іллокутивна сила, іллокутивний намір, мовленнєвий акт, дозволяє глибше проникнути в природу зіставлення як мовної категорії.

Ключові слова: комунікативний рівень організації речень, актуальне членування речення, тема, рема, прагматика, мовленнєвий акт.

Вивчення складних речень із зіставним компонентом змісту має давню традицію в історії синтаксичної думки. Увагу до речень на зразок: *На зблідлому лобі виступила густа холодна роса, а очі були заплющеними* (В. Козаченко, 124); *Очі Льоні стають знову ясні, сині, блискучі, а лице аж круглішає* (В. Винниченко, 76); *Якщо в моїй душі так суперечно, то що казати вже про цілий світ* (П. Дорошко, 21) дослідники приділяли, починаючи ще з ХІХ століття, але й до цього часу залишається ряд питань, які не знайшли одностайного тлумачення. Так, у синтаксичній традиції ще не сформовано цілісного й загальноприйнятого уявлення про зіставлення як мовну категорію. Під час вивчення речень зіставної семантики виникали труднощі, які були зумовлені теоретичними проблемами, що поставали під час дослідження складного речення. Вивчалися, в основному, загальні питання їх граматичної природи, пов'язані з визначенням місця зіставних конструкцій у системі складносурядного речення, натомість залишалися поза увагою проблеми визначення зіставного відношення як специфічної змістової категорії, що формується й виражається в різний спосіб у межах певних синтаксичних конструкцій за участі не тільки формально-граматичних, а й лексико-семантичних та комунікативних ознак.

Відсутність всебічного ґрунтовного опису речень, які містять зіставне відношення, позначилося на тому, що не існує загальноприйнятого визначення цього явища в працях дослідників синтаксису української мови. Немає єдності в розумінні сутності зіставного значення, його відмежування від єднального значення, з одного боку, і від протиставного, з другого. Не визначено остаточно, які сполучники слід віднести до числа зіставних. Унаслідок недостатньої розробки теоретичних питань, які б розкривали сутність зіставного значення, упосліджено й неповно дослідженими залишаються й складнопідрядні речення зіставної семантики. У синтаксичних описах також не дослідженими залишилися речення, у яких зіставне значення становить супровідний додатковий компонент змісту або ж, навпаки, ті складні конструкції, у яких зіставне відношення є основою, на якій твориться інше змістове відношення, яке й визнається за провідне. До цього часу достатню увагу не було звернено на функціонування конструкцій із зіставним компонентом змісту на рівні парцельованих структур, у структурі складних ускладнених речень та в межах одиниці комунікативного рівня мови – тексті. Залишилися на периферії дослідницької уваги й комунікативні аспекти вивчення речень зіставної семантики, лише деякі науковці [8; 19] указують на важливість актуального членування в

структуруванні смислу власне-зіставних складносурядних речень, що, власне, мало б знайти підтвердження чи спростування на рівні побутування зіставлення в складнопідрядних реченнях та в тексті. Зовсім не брався до уваги функціональний аспект вивчення зіставних висловлень, тобто особливості реалізації їх семантичного й комунікативного потенціалу в мовленнєвій діяльності мовців та ін.

На сьогоднішній день склалися умови для того, щоб розв'язати низку згаданих питань, спираючись на теоретичні та практичні здобутки вітчизняної та зарубіжної синтаксичної традиції.

Формально-синтаксичний і семантико-синтаксичний рівні аналізу пов'язані з вивченням синтаксичних конструкцій на домовленнєвому (статичному) рівні, натомість комунікативний рівень займається з'ясуванням особливостей цих конструкцій у динамічному, або комунікативному, аспекті. Завдяки принципу дослідження кожного рівня засобами, які відповідають його природі, на сьогодні сформовано чітке термінологічне розмежування: реченням називається синтаксична одиниця, яка розглядається на докомунікативних, власне мовних, рівнях, у сфері ж аналізу цієї одиниці як комунікативно достатньої цілісності її прийнято називати висловленням (В.А. Звєгінцев).

Потреба у вивченні складних зіставних конструкцій шляхом залучення інструментарію комунікативного синтаксису виникла внаслідок того, що для речень зіставної семантики важливою характеристикою є актуальне співвіднесення частин висловлення, на якій, як зазначалося вище, акцентували увагу не всі дослідники зіставних конструкцій.

Сьогоднішні уявлення про природу синтаксичних одиниць передбачають їх аналіз на трьох рівнях, два з яких – формально-синтаксичний та семантичний – співвідносяться із дослідженням одиниць у сфері мови, а комунікативний – із з'ясуванням особливостей функціонування конструкцій у мовленні. Ця позиція знайшла висвітлення в багатьох працях із синтаксису складного речення [4; 3; 7; 19 та ін.].

Науковці показують, що кожен рівень синтаксичних одиниць відносно самостійний, проте адекватний опис формальної, синтаксичної та комунікативної організації речень можливий лише за умови урахування тих взаємних впливів, які відбуваються між ними. Та якщо між формальним і семантичним рівнем існує досить тісний зв'язок, то їх зв'язок із комунікативним рівнем досить опосередкований. Хоча, за спостереженнями вчених, вплив семантико-синтаксичної структури на потенції актуального членування чи комунікативного використання речення є досить відчутним.

З'ясування специфіки формальної та семантичної будови зіставних конструкцій також не можливе без уваги до їх комунікативної організації та зумовленості рівнів власне реченнєвої природи рівнем їх функціонального вияву у висловленні. Значною мірою саме комунікативна організація конструкцій із зіставним семантичним компонентом дає важливу інформацію про деякі структурні та змістові особливості речень досліджуваного типу. Урахування особливостей комунікативної організації зіставних висловлень є також важливим для більш глибокого з'ясування природи зіставного відношення як семантичної категорії.

На відміну від формально-синтаксичного та семантичного рівнів, де складне речення становить кількочленну структуру, на комунікативному рівні воно розглядається як зумовлена комунікативним наміром цілісність, оформлена відповідною інтонацією (у мовленні) й розділовими знаками (на письмі), унаслідок чого набувають значущості такі поняття, як відома й нова інформація, інтонаційний малюнок, порядок слів. Поділ змісту висловлювання на відому й нову інформацію у мовознавчій науці має назву актуального членування висловлення. Відповідно комунікативна організація висловлення описується в термінах теми й реми – відомого й нового.

Диференційні ознаки висловлення й теорія актуального членування його змісту закладені в працях чеського вченого В. Матезіуса [8], сприйняті й розроблені вітчизняними та російськими синтаксистами (О.В. Падучева [11], І.Р. Вихованець [4; 5], А.П. Загнітко [6 ; 7] та ін.), спричиняють до певної автономності цього рівня вивчення речення. Однак є ті точки перехрещення, які пов'язують комунікативний рівень із формальним та семантичним, на що й вказують дослідники [9; 14; 18].

Актуальне членування як поділ інформації, представленої у висловленні, на відому та нову, або на тему й рему, є одним із основних механізмів аналізу висловлень. Науковці зазначають, що немає висловлень, які б не виконували якої-небудь комунікативної функції, а отже, не може існувати конструкцій без реми, у яких вся інформація є темою. Висловлення ж із відсутньою темою можливі, хоча тоді вона може мислитися як імпліцитно наявна (виражена граматичними показниками, ситуацією мовлення, рівнем поінформованості співрозмовників тощо). Співвідношення тема-рематичних компонентів у простому висловленні, як показують дослідження, можуть бути різноманітні, їх визначає лише мета, із якою мовець формує те чи інше висловлення. Актуальне ж членування складних висловлень має багатоступінчастий вияв.

Для різних типів складних конструкцій (за умови нейтрального порядку слів) притаманні свої інтонаційні малюнки й тема-рематичне членування. Зіставний різновид складних висловлень характеризує паралельна актуальність двох синтагм в обох частинах висловлення. За відсутності однієї актуалізованої реми висловлення втрачає зіставну інтонацію, що може спричинити й до експлікації іншої смислової домінанти. Тим самим на рівні мовного аналізу виникнуть передумови до кваліфікації тієї чи іншої конструкції як дифузного, перехідного різновиду або й зарахування її до зовсім іншого розряду складних речень.

Комунікативна перспектива висловлення може впливати на формальні риси конструкції. Так, наприклад, у висловленні *Той, кого він побачив першим, був Павло* складна поліпредикативна конструкція залучена для вираження змісту, який звичайно репрезентується реченням простим, монопредикативним (пор.: *Павла він побачив першим*), але з метою певного актуального членування цього змісту, а саме з метою винесення імені в комунікативний фокус висловлення, яким є його кінець, мовцем продукується займенниково-ототожнювальний тип складної конструкції. Крім того, в дослідженнях останнього часу [14; 18] переконливо доведено, що семантична специфіка й відповідно формальна організація градаційних конструкцій, однокомпаративних конструкцій зі значенням преференції значною мірою зумовлена особливостями комунікативної організації цих висловлень та їх функціональними рисами.

Здійснений огляд дослідження комунікативного устрою складних зіставних конструкцій засвідчує недостатню увагу науковців до цього рівня формування й реалізації зіставного змісту у тих чи інших типах і різновидах речень. Зокрема, поза увагою дослідників залишився цей аспект під час дослідження складнопідрядних зіставних речень, речень, де зіставний компонент супроводжується додатковими смисловими відношеннями. Крім того, можна зауважити, що й спостереження над специфікою комунікативної організації складносурядних речень зіставної семантики ще не було здійснене на належному рівні. Тож висвітлення цього та кола інших питань, зокрема взаємозв'язку комунікативного устрою висловлень із формальним та семантичним рівнями їх організації як речень, може стати плідним підґрунтям і для з'ясування сутності зіставного відношення як мовної категорії, і для виявлення особливостей реалізації комунікативних принципів на інших типах та різновидах складного речення.

У синтаксичній науці підкреслюється, що тема-рематичне членування простого й складного речення побудовані загалом за одним принципом [4, с. 287]. Проте важливою відмінністю складного речення є можливість і почасти необхідність почергового аналізу тема-рематичного членування. Окрім того, важливим для складного речення є взаємозв'язок і взаємоприспосовування його частин та порядку слів усередині кожної. Так, скажімо, для зіставних конструкцій необхідним і достатнім є визначення теми й реми не на рівні складної конструкції, а в першу чергу, на рівні тема-рематичного членування в структурі простих речень та визначення особливостей співвідношення змісту й порядку тем і рем цих компонентів.

Потреба в урахуванні характеру розташування тем і рем в обох частинах складносурядних зіставних речень зумовлена тим, що саме на основі цього можуть бути встановлені особливості зіставних конструкцій, з'ясовані причини змістових зсувів, охарактеризовані особливості зіставних висловлень за стилістичною приналежністю, експресивним забарвленням та іллокутивною силою.

Крім того, без звернення до понять, що стосуються комунікативного рівня організації висловлення (таких, як актуальне членування, тема-рематичний зв'язок та тема-рематична співвіднесеність, порядок компонентів актуального членування висловлення, репрезентованого складним реченням тощо), не вдається описати значення сполучника *а* в тих конструкціях власне-зіставного різновиду, які не дозволяють розгорнути й перефразувати значення цього сполучника [11, с. 57].

Спостереження над специфікою зіставних конструкцій на комунікативному рівні засвідчує також досить частотні випадки парцеляції, тобто розриву синтаксичної конструкції з метою актуального виділення нового компонента змісту, експлікованого в другій частині зіставної складної одиниці, як у реченні *Тут гниле повітря, тут гнила вода гнила!.. А над нами сонце, небо, простір, воля* (О. Олесь, 13). Це спостереження передбачає з'ясування особливостей парцельованих зіставних конструкцій як із боку їх синтаксичної, семантичної будови, так і з боку комунікативної настанови.

Таким чином, у дослідженні приймається положення про те, що складні синтаксичні одиниці, зокрема речення, мають трирівневу організацію: формально-синтаксичну, семантичну та комунікативну. Кожен із рівнів відносно самостійний, має свій поняттєвий апарат та методи аналізу, які проте разом працюють на визначення сукупності рис й особливостей того чи іншого різновиду синтаксичних одиниць. Усвідомлення специфіки зіставного

відношення можливе лише за умови аналізу конструкцій, що його містять, на усіх рівнях їх організації. Формально-синтаксичні та формально-семантичні ознаки речень (кількість предикативних частин, характер зв'язку між ними, особливості сполучних засобів), тобто ознаки, визначені їх структурною схемою, дають загальне уявлення про самі речення. Однак лише на підставі виявлення власне-семантичних ознак, а саме особливостей лексико-семантичного наповнення синтаксичних позицій складі предикативних частин, можливий остаточний висновок про характер змістового відношення між ними, яке й позначається на комунікативних ознаках складної конструкції. У свою ж чергу, комунікативна настанова висловлення може коригувати, видозмінювати характер змістових відношень, експлікованих реченнєвою структурою, й впливати на них. Це й зумовлює звернення в дослідженні до усіх рівнів організації складних зіставних конструкцій.

Увага синтаксистів до комунікативних аспектів структури речення показала, що вона тісно пов'язана з екстралінгвальними чинниками. Це виявилось передусім у тому, що поділ висловлення на відому та актуальну інформацію хоча й має певні закономірності, проте цілком довільний, тобто залежить від волі мовця, точніше від мети, із якою автор висловлення формує власне мовлення у певний момент за тих чи інших обставин. Розуміння ж того, що висловлення як таке не існує у відриві від тексту чи мовленнєвого контексту, конситуації, у якій воно використовується, поставило науковців перед надзвичайно складним і багатомірним завданням: дослідити ті умови, передумови, ситуації, ефекти та ін., які перетворюють речення, статичну одиницю, на висловлення, одиницю динамічну, здатну в живому спілкуванні виконувати ту чи іншу комунікативну функцію, наприклад, повідомляти або докоряти, спонукати або попереджувати, наказувати або спокушати.

Виходячи з позиції, що текст як одиниця мовлення, у якому висловлення знаходять свою безпосередню реалізацію, становить певний мовленнєвий контекст, у межах якого висловлення стають засобом реалізації намірів мовця і впливу на слухача, адресата мовлення, сучасна лінгвістика одним із аспектів дослідження синтаксичних одиниць у функціональному, динамічному аспекті визнає їх аналіз як мовленнєвих дій.

Із цього приводу слушну думку висловлює С.В. Мясоедова, яка зазначає, що “звернення до актомовленнєвого аспекту висловлення було підготовлено розвитком лінгвістичної думки в напрямку функціоналізму. Стало очевидним, що єдність різноаспектних мовних універсалій пояснюється не подібністю формальних засобів мови, її граматичних категорій і значень, а тотожністю мовної функції, тобто функціональною

зумовленістю мовної структури” [9, с. 29]. Аспект дослідження функціонування синтаксичних одиниць за певних умов мовленнєвого спілкування отримав назву прагматичного.

Прагматика, або прагмалінгвістика, – відносно молода галузь мовознавства, за якою довго не визнавався власне лінгвістичний статус, оскільки вивчення синтаксичних одиниць у межах цієї галузі відбувається із залученням набутоків багатьох суміжних галузей людського знання, зокрема соціології, етнографії, культурології, когнітивістики тощо. На сьогодні у вітчизняному мовознавстві проводиться активна розробка питань української мови в прагматичному аспекті, чому сприяє існування багатьох наукових джерел зарубіжних авторів, які почали займатися проблемами прагматичного аналізу мовлення ще з середини ХХ століття. Так само існує вітчизняна література, яка вказує на плідність і потенційність цих досліджень щодо явищ української мови.

Прагмалінгвістику ще називають теорією мовленнєвих актів, оскільки вона виходить із презумпції того, що “виголошення висловлення і є здійснення дії” [10, с. 109]. Теоретичні засади теорії мовленнєвих актів у зарубіжній науці висвітлені в працях таких дослідників, як Дж.Остін [10], Дж. Сьорль [12–13], П. Стросон [16], Ч. Стівенсон [15] та ін. В українському та російському мовознавстві розробка теоретичних і прикладних проблем теорії мовленнєвих актів відбита в працях Н.Д. Арутюнової [1; 2], О.В. Падучевої [11], Л.В. Фоміної [18], С.В. Мясоєдової [9], П.Б. Ткач [17] та ін.

Основним об’єктом вивчення прагматики є акт мовлення, під яким розуміють безпосереднє вимовляння висловлень у ситуації спілкування. Мовленнєвий акт традиційно розглядається на трьох рівнях: локуції, іллокуції та перлокуції. Кожен із рівнів виконує свою функцію й ставить на меті певні завдання. Так, акт локуції – це виголошення певного речення з певним смислом і референцією, співвіднесеністю з дійсністю. Іллокутивний акт являє собою використання локутивного акту в кожному конкретному випадку й конкретному смислі. Це акт, основна мета якого викликати реакцію адресата. Більшість іллокутивних актів потребують відповіді або практичного результату. Під перлокуцією розуміють якісь додаткові засоби отримання результату, які б допомогли, сприяли цьому [10, с. 35–37]. Зокрема, Л.В. Фоміна, аналізуючи іллокутивні акти директиви, виражені складними безсполучниковими реченнями, доводить, що перлокуція, або допоміжний мовленнєвий акт, є однією із заporук взаєморозуміння мовця і

співрозмовника, що, власне, значною мірою впливає й на семантичну й формальну структуру різновидів безсполучникових речень [18, с. 13].

На сьогоднішній день існує декілька класифікацій іллокутивних актів. Так, Дж. Сьорль виділяє п'ять типів іллокутивних актів: репрезентативи (асертиви) – акти ствердження; директиви – акти спонукання; декларативи – акти, що змінюють зовнішній світ за допомогою даного висловлення; комісиви – акти зобов'язання; експресиви – акти мовленнєвого етикету [12, с. 170–194; 13, с. 195–222]. Для вираження того чи іншого прагматично спрямованого значення з певною іллокутивною силою в мові сформувалися окремі типи синтаксичних одиниць, які найпитоміше можуть втілити відповідний комунікативний зміст, як, наприклад, конструкції з імперативом є формами, які відповідають за втілення директивних значень. Проте чіткої співвіднесеності того чи іншого різновиду комунікативного наміру з певним різновидом речень не можна встановити. Будь-яка комунікативна одиниця – висловлення – у певній ситуації може виконати як притаманну їй прагматичну функцію, так і факультативну, ситуативну. Вибір відповідної синтаксичної структури найбільшою мірою визначається інтенцією мовця, тобто тим, що і як він хоче виразити і чого досягти в певній ситуації спілкування. А тому використання висловлень із яскраво вираженою іллокутивною силою (директивів, декларативів, комісивів, експресивів) передбачає залучення до їх формування оцінного значення.

Увага науковців до оцінного значення, яке реалізується в структурі мовного знака у вигляді суб'єктивного компонента, модусу висловлення, сприяла глибшому розумінню не лише прагматичних значень висловлень, але й з'ясуванню специфіки семантичної сутності багатьох синтаксичних явищ, зокрема, особливостей непрямих висловлень зі спонукальним значенням, преференційних і градаційних висловлень тощо.

Гіпотетично оцінне значення як вираження суб'єктивного в мові, без якого неможливе функціонування висловлень, має міститися й у семантичній структурі зіставних конструкцій. Ця гіпотеза підтверджується тим, що зіставні конструкції надзвичайно широко побутують у ролі різноманітних мовленнєвих актів (директивів, комісивів та ін.).

Уживання саме зіставних конструкцій як непрямих спонукальних висловлювань може мати своєю метою підвищення експресивності мовлення, його збагачення нестандартними виражальними засобами тощо. Очевидно, що непрямі мовленнєві акти, які часто містять натяк, іронію, сарказм й ґрунтуються на зіставленні явищ, дій, ознак, збагачують процес комунікації, не заважаючи при цьому розумінню змісту висловлення.

Отже, звернення до системи понять теорії мовленнєвих актів, таких, як іллокутивна сила, іллокутивний намір, мовленнєвий акт, непрямий мовленнєвий акт, дозволяє глибше проникнути в природу такого яскравого мовного явища, як зіставлення. Висвітлення питань взаємозв'язку комунікативного устрою висловлень із формальним та семантичним рівнями організації речень може стати плідним підґрунтям як для з'ясування сутності зіставного відношення як мовної категорії, так і для виявлення особливостей реалізації комунікативних принципів на інших типах та різновидах складного речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 340 с.
2. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
3. Белошапкова В.А. Смысловые отношения в сложноподчиненном предложении открытой структуры и коммуникативная организация их частей / В.А. Белошапкова, Р.И. Губина // Синтаксические отношения в сложном предложении. Сб. науч. трудов. – Калинин, 1989.
4. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис / І.Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
5. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наукова думка, 1992. – 228 с.
6. Загнітко А.П. Принципи формальної і смислової організації складного речення / А.П. Загнітко // Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук в педвузі. – Горлівка : ГДППМ, 1997. – Вип. 3. – С. 239–247.
7. Загнітко А.П. Український синтаксис. (Науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). – Ч. 2 : [навчальний посібник] / А.П. Загнітко. – К. : ІЗМН, 1996. – 240 с.
8. Матезиус В.О. О так называемом актуальном членении предложения / В.О. Матезиус // Пражский лингвистический кружок. – М. : Наука, 1967. – С. 239–245.
9. Мясоєдова С.В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : спец.10.02.01 / С.В. Мясоєдова. – Х., 2001. – 178 с.
10. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М. : Прогресс, 1986. – С. 22–130.
11. Падучева Е.В. Актуализация предложения в составе речевого акта / Е.В. Падучева // Формальное представление лингвистической информации. – Новосибирск, 1982. – С. 38–63.
12. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М. : Прогресс, 1986. – С. 170–194.
13. Серль Дж. Косвенные речевые акты / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М. : Прогресс, 1986. – С. 195–222.
14. Спільник Т.М. Градаційне відношення в структурі складних сполучникових конструкцій сучасної української мови : дис... канд. філол. наук / Т.М. Спільник. – Х., 2004. – 178 с.

15. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения / Ч. Стивенсон // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. – М. : Прогресс, 1985. – С. 129–154.
16. Стросон Р. Интенция и конвенция в речевых актах / Р. Стросон // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М. : Прогресс, 1986. – С. 131–150.
17. Ткач П.Б. Значення преференції та його вираження у складних синтаксичних конструкціях сучасної української мови : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / П.Б. Ткач. – Х., 2004. – 201 с.
18. Фоміна Л.В. Комунікативна організація безсполучникового складного речення спонукального типу : автореф. дис...канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Л.В. Фоміна. – Х., 2000. – 18 с.
19. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К.Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 408 с.

В статті досліджуються питання взаємозв'язку комунікативного устрою сопоставительних конструкцій з формальним і семантичним рівнями організації пропозицій. Звернення в дослідженні до системи понять теорії речевих актів, таких, як іллокутивна сила, іллокутивне намірення, речевий акт, дозволяє глибше проникнути в природу сопоставлення як мовної категорії.

Ключевые слова: комунікативний рівень організації пропозицій, актуальне членення пропозиції, тема, рема, прагматика, речевий акт.

The problem of correlation between communicative structure of comparative constructions and formal and semantically levels of sentences' organization is analyzed in the article. The appeal to the notion system of the theory of speech acts, such as illocutive power, illocutive intention, speech act, permits to penetrate deeper into the nature of comparative as language category.

Key words: communicative level of sentences' organization, actual sentence division, thema, rhema, pragmatics, speech act.

УДК 821.161.2-1(092)

*Ганна Денискіна
(м.Київ)*

ПАРАДОКСАЛЬНІ ВИСЛОВЛЕННЯ В ІДЮСТИЛІ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті описано мовні засоби творення парадоксальних висловлень у поетичних текстах (на матеріалі творчого доробку Ліни Костенко); визначено, що найпродуктивнішими лінгвостилістичними засобами створення парадоксальних висловлень є оксиморон, антитеза, гіпербола, метафора та персоніфікація; встановлено, що з погляду логіки з метою створення парадоксальних висловлень Ліна Костенко вдається до порушення причиново-наслідкових зв'язків та закону достатньої підстави.

Ключові слова: парадоксальні висловлення, поетичний текст, оксиморон, антитеза, метафора, персоніфікація, гіпербола.